

5779

Torah from Around the World

---

*Hoe meer iemand in staat is zichzelf te vergeten -
door een levensdoel te kiezen of een ander mens lief te hebben -
hoe menselijker hij is en hoe meer hij zichzelf verwezenlijkt.*

Viktor Frankl

Sjabbat 3 november 2018 / 25 Chesjwan 5779, Chajé Sara, Beresjiet/Genesis 23:1 - 25:18

Tanach blz. 41 - 48

Haftara: Ruth 1:1 - 22;

Tanach blz. 1561 - 1562

vertaler: Marleen Postma

Commentaar: Rabbijn Lawrence Kushner is de Emanu-El Scholar bijde joodse gemeente Emanu-el in San Francisco. Hij is de auteur van verschillende boeken over joodse spiritualiteit, waaronder een nieuwe roman, Kabbalah: A Love Story (New York, Morgan Road Books, 2006).

[Het Engelse origineel](#)

De Kotzker rebbe over ware liefde

Wat is het toch met verliefd worden dat het zelfs de meest verstokte scepticus ertoe overhaalt zijn of haar theologie te heroverwegen? Het ene moment zijn we ervan overtuigd

dat wij aan de touwtjes trekken, en het andere moment staan we ingetogen, verootmoedigd en gezegend voor de nu heldere werkingen van een andere, hogere orde.

Mijn *bubbe* (grootmoeder) had er een Jiddisj woord voor: *bashert* – niet ‘voorbested’ of ‘voorbeschikt’, maar ‘zo bedoeld’. Opeens is het onmiskenbaar. Maar natuurlijk, wat er gebeurt is *bashert*. En, hoe je het ook wendt of keert, ‘zo bedoeld’ betekent dat iemand of iets het zo bedoeld heeft. En voilà, God is weer naar binnen geslopen.

Professor Uriel Simon van de Bar-Ilan Universiteit zegt dat we „in het leven, anders dan in de literatuur, de hand van God niet kunnen onderscheiden”. Wellicht is deze les nergens op creatievere wijze uit de Toratekst omhoog gehaald dan in een absurd gedetailleerde *close reading* van Beresjiet/Genesis 24 door de chassidische meester Menachem Mendel Morgenstern van Kotzk (overleden in 1859) in *Amud HaEmet*, bij zijn commentaar op sidra *Chajé Sara*. Hij trekt een hele les uit een onregelmatigheid in de Hebreeuwse grammatica.

Eerst komt het verhaal van Beresjiet 24. Kort gezegd geeft Awraham aan Eliëzer, zijn dienaar, opdracht om naar Haran terug te keren en een bruid te kiezen voor Jitschak. Eliëzer vraagt in *pasoeq 5* – niet geheel onredelijk: Wat als zij nou niet met mij mee terug wil naar Kenaän? (Het Hebreeuwse woord voor ‘wat als’ of ‘misschien’ is *oelai*.) Awraham antwoordt dat, in dat geval, Eliëzers missie voltooid zal zijn. Onder geen enkele omstandigheid mag Eliëzer echter een bruid kiezen uit de lokale Kenaänieten. Eliëzer belooft dit met een eed aan zijn meester en hij gaat op zijn ‘romantische’ missie.

Hij komt aan in Haran, net als de vrouwen daar water komen halen. En dan bedenkt hij een kleine test die hem in staat zal stellen om te bepalen wie God voor hem heeft aangewezen om te kiezen. (De rabbijnen zijn overigens categorisch tegen dergelijke ‘tests’, maar sinds wanneer heeft dat veel effect op hoe joden zich gedragen?) Eliëzer zegt: „De vrouw van wie ik water vraag en die mijn verzoek inwilligt, zal degene zijn die God heeft gekozen.”

Waarop wij lezen: „Nauwelijks was Eliëzer klaar met spreken en Rivka verscheen!” Boem! Stomverbaasd vertelt Eliëzer Rivka over zijn missie, produceert een genereuze bruidsschat en doet een huwelijksaanzoek uit naam van een jonge man in Kenaän genaamd Jitschak, de zoon van zijn meester, Awraham. (Tot zover de hofmakerij).

Vervolgens gaan Eliëzer en Rivka samen naar haar familie, waar Eliëzer hetzelfde verhaal nog eens vertelt aan haar familie. Zij vragen haar of ze ermee instemt. Rivka zegt ja, gaat mee terug naar Kenaän en de rest is, zoals dat heet, geschiedenis.

Dan nu de Hebreeuwse grammatica. (Denk eraan, als de Tora een feilloos verslag is van Gods ‘woorden’, dan kunnen zelfs dingen die duidelijktaalkundige onregelmatigheden lijken niet simpelweg vergissingen zijn. Integendeel, ze moeten extra inzicht bieden in het denken van God. Zoals je psychoanalyticus zegt: Kleine versprekingen tellen niet alleen, ze kunnen juist aanwijzingen vormen om je onderbewuste te ontcijferen)!

Zoals we eerder hebben opgemerkt, is het Hebreeuwse woord voor ‘wat als’ of ‘misschien’ *oelai*. Het blijkt, echter, dat dit woord correct gespeld kan worden op twee manieren die op identieke wijze worden uitgesproken en die precies hetzelfde betekenen. De

oe-klank (in ons woord, *oelai*) kan geschreven worden ófwel met de letter *wav* met een punt ervoor in het midden (een zogeheten *sjoeroek*) ófwel met drie stippen diagonaal onder een letter (een zogeheten *koeboets*). Ik herhaal: er is *geen enkel verschil* in uitspraak of betekenis.

Wanneer een woord gebruik maakt van de *wav*-met-een-punt-in-het-midden (*sjoeroek*) om de oe-klank te maken, dan heet dit *malè* oftewel ‘vol’, en wanneer het de drie stippen onder een letter gebruikt, dan heet dit *chasér* oftewel ‘gebrekkig’. (Vergeet niet dat de Tora is geschreven zonder punten – dus normaliter zie je de punten niet).

De Kotzker rebbe, die ons verhaal uiterst nauwkeurig leest, merkt op dat de eerste keer (Beresjiet 24:5) dat Eliëzer ‘misschien’, *oelai*, zegt (tegen Awraham), het woord *malè*, ‘vol’ oftewel met een *sjoeroek*, gespeld is, dat wil zeggen mét de *wav*. Echter, wanneer Eliëzer zijn verhaal de tweede keer vertelt aan Rivka’s familie (Beresjiet 24:39) is het woord *oelai chasérgespeld*, ‘gebrekkig’, oftewel met alléén een *koeboets*, de drie stippen onder de letter, en zónder de *wav*. Zou dit misschien een hint kunnen zijn, vraagt de Kotzker rebbe, naar iets dat in Eliëzers geest gebeurt en dat niet in de tekst van de Tora wordt uitgelegd?

Menachem Mendel beantwoordt vervolgens zijn eigen vraag. Meestal, zegt hij, leiden we ons leven in de overtuiging dat wij de touwtjes in handen hebben. Maar dan gebeurt er iets en realiseren we ons plotseling dat we slechts een kleine rol spelen in een veel groter en belangrijker geheel. In ons verhaal, zegt de Kotzker *rebbe*, toen Eliëzer eerst aan Awraham vroeg of Jitschak niet met een lokaal meisje kon trouwen, bleek het (volgens het commentaar op Genesis *Bereishit Rabbah* 59:9) dat Eliëzer zelf een huwbare dochter had! („Baas, het is een perfecte match! Ze zijn met elkaar opgegroeid...”).

De aanwezigheid van de letter *wav* in *oelai*, ‘misschien’, verwijst dus eigenlijk naar Eliëzers verborgen motief. Maar dan, zodra hij Rivka ontmoet, die zijn test vlekkeloos uitvoert, realiseert hij zich meteen dat deze hele situatie deel uitmaakt van iets dat groter en veel belangrijker is. Nu begrijpt hij dat de hele situatie *bashert* is, ‘zo bedoeld’. En dus, wanneer hij zijn verhaal herhaalt voor Rivka’s familie, en hij hen vertelt hoe hij zijn meester, Awraham, had gevraagd „Misschien, *oelai*...,” laat hij de *wav* weg (en doet hij daarmee afstand van zijn eigen verborgen motieven). Nu begrijpt Eliëzer dat hij een dienaar is, niet van Awraham, maar van de Eeuwige!

En zo blijkt dat wanneer mensen verliefd worden, ze zich overgeven, niet alleen aan elkaar, maar aan iets dat nog groter is. Misschien is dit zelfs zo met *alles* dat we doen. Als we ons nou alleen maar konden bevrijden van onze geheime plannen en verborgen bijbedoelingen (je zou kunnen zeggen, van de *wav* van onze eigen ego’s), dan zouden ook wij misschien *the bigger picture*, het grotere geheel kunnen zien.